

## The Analytical Study of Themperor Power in Cakkayatti Sutta

Phramaha Ampol Dhanapañño (Chaisaree)<sup>1\*</sup>

<sup>1</sup>Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand

\*Corresponding author. E-mail: [Ampol.cha@mcu.ac.th](mailto:Ampol.cha@mcu.ac.th)

### ABSTRACT

This article aims to study and analyze the power of the Emperor in the Chakkawatti Sutta. The results of the study found that the ruling power of the emperor. Should adhere to the patterns of our ancestors that have been passed down in the past, using power and morality in governing the people. There should be a balance between existing power and moral conduct. Because the expansion of the power of government by spreading prestige or by using Dhamma principles as power It will be a great victory, not by force of arms and strong army. But it is about using Dhamma to fight, to win over the hearts of other rulers. It was a decisive win. The loser did not come back to fight to take back power again. As for the decline of the emperor's power, it is the neglect and failure to conduct oneself in the Dhamma and one's duties, such as a lack of care in continuing the royal duties, a failure to provide assistance to the poor, and poverty arises, resulting in a struggle for survival, the people behaved more immorally, which eventually led to the decline of the emperor.

**Keywords:** Power, Emperor, Chakkawatti Sutta

## การศึกษาวิเคราะห์อำนาจของพระเจ้าจักรพรรดิในจกัวัตติสูตร

พระมหาอำพล ธนปญโญ (ชัยสาร)<sup>1\*</sup>

<sup>1</sup>มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ประเทศไทย

\*Corresponding author. E-mail: [Ampol.cha@mcu.ac.th](mailto:Ampol.cha@mcu.ac.th)

### บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งศึกษาการศึกษาวิเคราะห์อำนาจของพระเจ้าจักรพรรดิในจกัวัตติสูตร ผลการศึกษาพบว่า อำนาจการปกครองของพระเจ้าจักรพรรดิ ควรยึดถือตามแบบของบรรพบุรุษที่สืบทอดกันมาในอดีต การใช้อำนาจและคุณธรรมในการปกครองราษฎร ควรให้สมดุลกันระหว่างอำนาจที่มีอยู่กับคุณธรรมปฏิบัติ เพราะการขยายอำนาจการปกครองโดยแผ่บารมีหรือโดยใช้หลักธรรมเป็นอำนาจนั้น จะเป็นการชนะที่ยั่งยืน ไม่ใช่ด้วยกำลังอาวุธและกองทัพที่เข้มแข็ง แต่เป็นการใช้ธรรมเข้าต่อสู้ เพื่อเอาชนะจิตใจของผู้ปกครองอื่นๆ เป็นการชนะอย่างเด็ดขาด ผู้แพ้ก็ไม่กลับมาต่อสู้ เพื่อเข้าแย่งอำนาจกลับคืนไปอีก ส่วนการเสื่อมอำนาจของพระเจ้าจักรพรรดิคือการละเลยบกพร่องต่อการประพฤติดนในธรรมและหน้าที่ของตนเอง ได้แก่ ขาดการเอาใจใส่ในสืบทอดราชกิจ การไม่สงเคราะห์ผู้ยากไร้ความขัดสนเกิดขึ้น จึงเกิดการแย่งชิงกันเพื่อความอยู่รอด ราษฎรประพฤติดีศีลธรรมมากขึ้น จึงนำไปสู่ภาวะการเสื่อมสลายของพระเจ้าจักรพรรดิในที่สุด

**คำสำคัญ:** อำนาจ, พระเจ้าจักรพรรดิ, จกัวัตติสูตร

© 2024 BRJ: Bodhisatva Review Journal

### บทนำ

พระไตรปิฎก เป็นหลักธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่บันทึกไว้เป็นหลักฐานสำคัญทางพระพุทธศาสนา ที่ได้รับการสืบทอดกันและยอมรับมาสองพันกว่ามาแล้ว การศึกษาหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา มีอย่างกว้างขวางไม่เฉพาะ พระภิกษุสงฆ์ หรือผู้บวชในพระพุทธศาสนาเท่านั้น การศึกษาพระไตรปิฎก และเผยแผ่สู่สังคมเป็นไปในรูปแบบต่างๆ เช่น นักวิชาการหรือนักปรัชญา ทุกชาติศาสนาต่างก็ได้ศึกษาหลักหลักธรรมคำสอนของพระพุทธองค์ที่มีอยู่ในพระไตรปิฎก อย่างแพร่หลาย เพื่อนำเสนอผลงานอธิบายคำสอนทางศาสนา ให้เกิดความเข้าใจต่อสาธารณะชนและสร้างศรัทธาเผยแผ่ศาสนา

จกัวัตติสูตร เป็นพระสูตรหนึ่งที่พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแก่ภิกษุทั้งหลาย ขณะประทับอยู่ที่เมืองมาตุลา แคว้นมคธสูตรว่าด้วยอุดมรัฐควมยิ่งใหญ่ของพระเจ้าจักรพรรดิ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: 80/29-30) จกัวัตติสูตร แปลว่า ภาระหน้าที่ที่พระเจ้าจักรพรรดิจะต้องกระทำ สูตรว่าด้วยวัตรของพระเจ้าจักรพรรดิ, พระจริยาที่พระเจ้าจักรพรรดิพึงทรงบำเพ็ญสม่ำเสมอ, ธรรมเนียมการทางบำเพ็ญพระราชกรณียกิจของพระเจ้าจักรพรรดิ, หน้าที่ของนักปกครองผู้ยิ่งใหญ่พระเจ้าจักรพรรดิจึงมีความเกี่ยวข้องกับการปกครองบ้านเมืองกับการใช้อำนาจที่มีอยู่ของพระเจ้าจักรพรรดิพร้อมด้วยคุณธรรมที่สั่งสมมา เป็นหลักในการปกครอง ด้วยการประพฤติดนหรือพระจริยาวัตรที่ประกอบไปพร้อม (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2554)

การรักษาความสงบเรียบร้อยของบ้านเมืองอันเป็นหน้าที่ของผู้ปกครองบ้านเมืองแล้วการที่จะรักษาความสงบจากปลอดภัย ต้องทำนุบำรุงประชาชนอยู่ดีกินดีไม่ให้อดอยากเรื่องการเมืองการเลี้ยวซีก หรือเศรษฐกิจเป็นเรื่องสำคัญที่ผู้ปกครองควรจัดการให้ดี ถ้าหากการจัดการเรื่องนี้ได้ไม่ดีแล้ว ศีลธรรมเป็นหลักที่สำคัญของชีวิตมนุษย์หรือประชาชนก็พลอยที่จะเสื่อมสลายไปด้วย (ปรีชา ช้างขวัญยืน, 2538) ถ้าหากผู้ปกครองไม่ประกอบด้วยศีลธรรมอันดีแล้ว การใช้อำนาจในการปกครองที่ผิด ขาดคุณธรรมมองในสิ่งที่ตนเป็นประโยชน์ต่อตนเองมัวเมาในอบายมุข ไม่รักษาศรีธรรมนิยมสัมมาการปฏิบัติของบรรพบุรุษที่สืบทอดกันมาจึงจะก่อให้เกิดความล้มเหลวในการปกครอง

บ้านเมือง ทำให้บ้านเมืองเกิดความวุ่นวายไม่สงบประชาชนได้รับความเดือดร้อน จากการไม่ประพฤติธรรมของผู้ปกครอง หรือ การใช้อำนาจ บารมี โดยไม่มีการสั่งสมคุณงามความดีที่เป็นธรรมสร้างบารมีให้ผู้ใต้ปกครองได้เคารพศรัทธา ของพระเจ้าจักรพรรดิการใช้อำนาจ โดยขาดซึ่งศีลธรรม นั่นคือการทำให้ผู้ใต้ปกครองเกรงกลัวในอำนาจ แต่ขาดความเคารพศรัทธา ที่จะสร้างแรงจูงใจ ให้ผู้ใต้ปกครองปฏิบัติงานได้อย่างเต็มความสามารถไม่เกิดความพะวง ต่อพระราชอำนาจแต่อย่างใด และผลพวงของปฏิบัติตนของพระเจ้าจักรพรรดิ ทั้งการสั่งสมบารมี และการใช้อำนาจนั้น มีผลกระทบกับประชาชนอย่างกว้างขวางนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงทางสังคมอย่างใหญ่หลวง

จากปัญหาดังกล่าวข้างต้นนั้น ผู้เขียนจึงมีความสนใจที่จะศึกษาจักกวัตติสูตร เพื่อที่จะนำเสนอวิเคราะห์เรื่องหลักการใช้อำนาจ ของพระเจ้าจักรพรรดิต่อการปกครองประชาชนว่ามีผลอย่างไร วิเคราะห์การมีอำนาจและใช้อำนาจของพระเจ้าจักรพรรดิที่เหมาะสมและไม่เหมาะสมอย่างไรที่จะให้เกิดผลกระทบต่อการปกครองที่จะเจริญขึ้นหรือเสื่อมลงอย่างไร

### ความเป็นมาของจักกวัตติสูตร

ความเป็นมาของจักกวัตติสูตรนี้ ซึ่งเป็นพระสูตรที่ 3 แห่งทีฆนิกาย ปาฎิกวรรค พระสูตรต้นปิฎก พระสูตรนี้ พระพุทธองค์ทรงแสดงธรรมตักสิลแก่ภิกษุทั้งหลาย ขณะประทับอยู่ที่เมืองมาตุลา แคว้นมคธ โดยทรงประสงค์ให้ผู้ฟังพึงตนพึงธรรม ไม่พึงสิ่งอื่น เพราะการพึงตนพึงธรรมทำให้เจริญด้วยอายุ วรรณะ สุขะ โภคะ และพละ ทำให้มารขัดขวางความเจริญไม่ได้ ในพระสูตรมีรายละเอียด ดังนี้

#### 1. ที่มาของพระสูตร

จักกวัตติสูตร แปลว่า พระสูตรว่าด้วยพระเจ้าจักรพรรดิ ซึ่งหมายถึงกษัตริราชผู้ได้รับมูรธาภิเษกแล้ว ทรงประพฤติธรรมที่เรียกว่า จักรวรรดิวัตร อันเป็นเหตุ ให้แก้ว 7 ประการ มี จักรแก้ว เป็นต้นเกิดขึ้น และทรงใช้จักรนี้แผ่พระราชอาณาจักร ปราบปรปักษ์จนมีเมืองขึ้นทั้ง 4 ทิศ ซื่อนี้จึงตั้งตามเนื้อหาสาระของพระสูตร อนึ่ง ในบางแห่ง เรียกชื่อพระสูตรนี้ว่า จักกวัตติสัณหาสูตร (พระสูตรว่าด้วยการบันลือสีหนาท ประกาศเรื่องพระเจ้าจักรพรรดิ) ทั้งนี้อาจจะให้แตกต่างกับจักกวัตติสูตรอื่น คือ ที่ปรากฏในสังยุตตนิกาย มหาวารวรรค พระไตรปิฎกเล่มที่ 19 และที่ปรากฏในอังคุตตรนิกาย ดิกนิบาต พระไตรปิฎกเล่มที่ 20 ก็ได้ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

พระสูตรนี้ พระผู้มีพระภาคทรงแสดงแก่ภิกษุทั้งหลาย ขณะประทับอยู่ที่เมืองมาตุลา แคว้นมคธ โดยทรงประสงค์ให้ผู้ฟังพึงตนพึงธรรม ไม่พึงสิ่งอื่น เพราะการพึงตนพึงธรรมทำให้เจริญด้วยอายุ วรรณะ สุขะ โภคะ และพละ ทำให้มารขัดขวางความเจริญไม่ได้ อรรถกถาอธิบายว่า ในตอนเช้าตรู่ของวันนั้น พระผู้มีพระภาคทรงตรวจดูหมู่สัตว์ ผู้ที่ควรโปรด ทรงเห็นว่า ชาวเมืองมาตุลา จำนวน 84,000 คน โดยประมาณมีอุปนิสัย สามารถบรรลุธรรมได้ ถ้าทรงแสดงพระสูตรที่เกี่ยวกับอนาคตวงศ์ให้ฟัง จึงเสด็จออก จากที่ประทับ ไปยังเมืองมาตุลาแต่เช้า พร้อมด้วยภิกษุสงฆ์ตามเสด็จจำนวน 20,000 รูป โดยประมาณพวกกษัตริย์ชาวเมืองมาตุลา เฝ้ารับเสด็จ และได้ถวายมหาทานแด่พระองค์และภิกษุสงฆ์ พระผู้มีพระภาคทรงเห็นว่า ถ้าทรงแสดงธรรมที่ตรงนั้น จะเกิดปัญหาเรื่องสถานที่คับแคบ ไม่พอนั่งและยืนของผู้เข้าฟัง ฉะนั้น เมื่อเสวยพระกระยาหารเสร็จ ไม่ทรงกล่าวอนุโมทนา ทรงลุกจากพุทธอาสน์ เสด็จออกไปนอกตัวเมืองและประทับนั่งภายใต้คางไม้มาตุละต้นหนึ่ง ซึ่งมีบริเวณกว้างพอรองรับผู้ฟังธรรม จำนวนมากได้ เมื่อประทับนั่งเรียบร้อยแล้ว หมู่ภิกษุสงฆ์เข้าไปเฝ้าทั้งด้านขวาและด้านซ้ายของพระองค์ ส่วนประชาชนเข้าไปนั่งตรงด้านหน้า คือ ณ เบื้องพระพักตร์ของพระองค์ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: 80/29-30)

ในพระสูตรนี้ มีข้อที่น่าสนใจศึกษา ดังนี้ 1) รูปแบบและวิธีการแสดงน่าสนใจมาก การสาธกนิทานในอดีตมาสนับสนุน หลักคำสอนของพระองค์ทำให้ผู้ฟังเห็นจริงเห็นจังและเข้าใจใ้ห้อยากฟัง นอกจากนี้ การพยากรณ์เหตุการณ์ข้างหน้าว่า จะต้องเป็นไปอย่างเดียวกันนี้ เท่ากับทรงแสดง สีหนาทประกาศศีลธรรมของ

พระองค์โดยทรงใช้พระสัพพัญญุตญาณทั้งฝ่ายอดีตตั้งสญาณ และฝ่ายอนาคตตั้งสญาณเป็นอุปกณ์ จึงทำให้พระสูตรนี้น่าสนใจมาก 2) เนื้อหาของพระสูตรนี้มีสาระสำคัญเพียงการฟังตน ฟังธรรม แต่ทรงนำเรื่องอนาคตวงศ์ คือ เรื่องพระพุทธเจ้าในอนาคตเข้ามาเสริมไว้ด้วย เท่ากับทรงเพิ่มเติมเรื่องพุทธวงศ์ ที่ตรัสไว้ในคราวเสด็จนิวัตกรุงกบิลพัสดุ์ครั้งแรก ผลแห่งพระสูตรนี้ ในพระบาลีมีแค่ที่ย่อไว้ แต่รรถกถาอธิบายเพิ่มเติม ว่า ภิกษุสงฆ์ทั้ง 20,000 รูป บรรลุอรหัตผล ส่วนประชาชนชาวเมืองมาตุลาทั้ง 84,000 คน ต่างได้ดื่มน้ำอมฤต หมายถึงบรรลุมรรคและผลเบื้องต้น คือ โสดาปัตติมรรค โสดาปัตติผล สกทาคามิมรรค และสกทาคามีผล

## 2. ความสำคัญของจกัฏฐสูตร

จกัฏฐสูตร เป็นพระสูตรที่ว่าคุณธรรมและจริยธรรม ของพระมหาจักรพรรดิ หรือพระราชผู้ทรงธรรม พระสูตรนี้จะกล่าวถึงพระเจ้าจักรพรรดิ ธรรมราชาที่ทรงพระปรีชาสามารถอย่างมาก มีพระราชอาณาจักรกว้างใหญ่ไพศาล ปราบสี่ทวีปด้วยธรรมะ เนื้อหาในพระสูตรแสดงให้เห็นถึงความเสื่อมถอยของ อายุมนุษย์อันเนื่องมาจากศีลธรรม ซึ่งเป็นประเด็นรองในพระสูตรนี้ แต่พระสูตรนี้มีสาระสำคัญที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ซึ่งผู้วิจัยได้เสนอความสำคัญของจกัฏฐสูตร ดังนี้

### 1) ความสำคัญว่าด้วยคำสอนการปฏิบัติตน

การปฏิบัติตน ในที่นี้ คือการประพฤติปฏิบัติ ให้เกิดความเจริญงอกงามชีวิตของผู้ประพฤติธรรมให้มีเกาะ แห่งธรรมเป็นเครื่องป้องกันตัว นั่นคือการปฏิบัติตนด้วยหลัก สติปัฏฐาน 4 ดังที่ พระพุทธองค์ ตรัสไว้ดังนี้ สมัยหนึ่ง พระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ เมืองมาตุลา แคว้นมคธ ณ ที่นั้น พระผู้มีพระภาครับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย” ภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว พระผู้มีพระภาคจึงได้ตรัสตั้งชื่อว่า “ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลาย จงมีตนเป็นเกาะ 1 มีตนเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็น ที่พึ่ง จงมีธรรมเป็นเกาะ มีธรรมเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งอยู่เกิด ภิกษุมีตนเป็นเกาะ มีตนเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง มีธรรมเป็นเกาะ มีธรรมเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งอยู่ เป็นอย่างไรคือ ภิกษุในธรรมวินัยนี้ 1. พิจารณาเห็นกายในกายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้ 2. พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนาทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้ 3. พิจารณาเห็นจิตในจิตอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้ 4. พิจารณาเห็นธรรมในธรรมทั้งหลายอยู่ มีความเพียร มีสัมปชัญญะ มีสติ กำจัดอภิชฌาและโทมนัสในโลกได้ ภิกษุมีตนเป็นเกาะ มีตนเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่ง มีธรรมเป็นเกาะ มีธรรมเป็นที่พึ่ง ไม่มีสิ่งอื่นเป็นที่พึ่งอยู่ เป็นอย่างนี้ภิกษุทั้งหลาย เธอทั้งหลายจงประพฤติธรรมอันเป็นโคจร ซึ่งเป็นวิสัยอันสืบเนื่องมาจากบิดาของตน เมื่อเธอทั้งหลายประพฤติธรรมอันเป็นโคจรซึ่งเป็นวิสัยอันสืบเนื่องมาจากบิดาของตน มารจะไม่ได้โอกาส จะไม่ได้อาภรณ์ ภิกษุทั้งหลาย บุญนี้ย่อมเจริญขึ้นได้อย่างนี้ เพราะการสมาทานกุศลธรรมเป็นเหตุ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: 11/80/59-60)

### 2) ความสำคัญว่าด้วยเรื่องข้อวัตรของพระเจ้าจักรพรรดิ

พระพุทธองค์ทรงประทับ ณ นครมาตุลา แคว้นมคธตรัสสอนภิกษุทั้งหลายให้ฟังตนฟังธรรมและเจริญสติปัฏฐาน 4 แล้ว ทรงตรัสเล่าเรื่อง รัตนะ7 ประการของพระเจ้าจักรพรรดิ พระนามว่า ทัพพะเนมิ คือ 1. จักร (ลูกธนู) แก้ว(จักรรัตนะ) 2. ช้างแก้ว (หัตถิรัตนะ) 3. ม้าแก้ว (อัสสรรัตนะ) 4. แก้วมณี (มณีรัตนะ) 5. นางแก้ว (อิตถิรัตนะ) 6. ขุนคลังแก้ว (คหปติรัตนะ) 7. ขุนพลแก้ว (ปริณายกรัตนะ) พระเจ้าทัพพะเนมิตรัสสั่งบุรุษคนหนึ่งให้คอยดูว่าจักรแก้วเคลื่อนจากฐานเมื่อไรให้มาบอก จำเนียรกาลล่วงมา เมื่อจักรแก้วเคลื่อนจากที่บุรุษนั้นก็ไปกราบทูล พระองค์จึงตรัสเรียกพระราชบุตรองค์ใหญ่มาบราชสมบัติให้แล้วปลงพระเกศาและพระมัสสุ ทรงผ้ากาสาเย (ผ้าย้อมฝาด) ออกผนวชเป็นบรรพชิตเมื่อออกผนวชเป็นราชฤๅษีได้ 7 วันจักรแก้วก็อันตรธานหายไป

พระราช (พระองค์ใหม่) ก็ทรงเสียพระราชหฤทัยเข้าไปเฝ้าพระราชฤๅษี เล่าความถวาย พระราชฤๅษีก็ตรัสถามว่าจักรแก้วเป็นของให้กันไม่ได้และทรงแนะนำให้บำเพ็ญจกัฏฐสูตรคือข้อปฏิบัติของพระเจ้าจักรพรรดิมีฐานะอยู่ที่เมื่อปฏิบัติแล้วจักรแก้วอันเป็นทิพย์ มีกำลังพันมั่งคุมสมบุรณ์ด้วยอาการทั้งปวงจักปรากฏ

ขึ้นแก่พระราชา ผู้รักษาอุโบสถ ในวันอุโบสถ 15 คำผู้ขึ้นสู่ชั้นบนปราสาท กราบพูลถามว่าวัตรอันประเสริฐของพระเจ้าจักรพรรดิเป็นอย่างไร ตรัสตอบว่ารักษา 10 อย่าง ดังนี้ 1. พลกายหรือ (กองทหารที่อยู่ใกล้ชิด) อยู่ดีมีสุขกายใจรอบคอบ 2. กษัตริย์ ให้อาณัติของพระองค์ดูแลบ้านเมืองและประชาชนอยู่ดีมีสุขใหม่ 3. ผู้ติดตามอำมาตย์และผู้รับใช้ ดูแลบ้านเมืองเข้มแข็งและซื่อสัตย์ สุจริต 4. พราหมณ์คฤหบดีคหบดี มีศีลธรรมและช่วยประชาชน 5. ขวานิคมนชนบท อยู่ดีมีสุข 6. สมณพราหมณ์อยู่ในศีลธรรม 7. เนื้อและนก ให้อุดมสมบูรณ์ 8. ชัดขวางผู้ทำการที่ไม่เป็นธรรม 9. เพิ่มให้ทรัพย์แก่ผู้ไม่มีทรัพย์ 10. เข้าไปหาสมณพราหมณ์แล้วถามปัญหา แยกเป็น 3 ประเด็น คือ เคารพธรรม, คัมครองธรรม และปราบธรรม เมื่อพระราชา (ผู้เป็นราชบุตร) กระทำตามจักรแก้วก็ปรากฏขึ้นตามที่พระราชฤษีทรงกล่าวไว้พระราชาก็ทรงถือได้น้ำด้วยพระหัตถ์ซ้าย ทรงหมุนจักรแก้วไปด้วยพระหัตถ์เบื้องขวารับสั่งว่า จักรแก้วอันเจริญจงหมุนไปเกิดจะมีชัยเกิดแล้วยกกองทัพมีองค์สถิตตามไปทั้งสี่ทิศจนจดสมุทรสั่งสอนพระราชานในทศนั้นให้ตั้งอยู่ในศีลห้า แล้วมอบให้ครอบครองสมบัติต่อไปตามเดิม (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: 11/81-90/60-67)

### 3) ความสำคัญว่าด้วยเรื่องการเกิดแห่งอกุศลกรรมบถ 10

พระเจ้าจักรพรรดิพระองค์ที่ 2-3-4-5-6 และที่ 7 ก็เป็นอย่างนี้พระเจ้าจักรพรรดิที่ 7 เมื่อออกผนวชและมอบพระราชสมบัติแก่พระราชโอรสแล้ว จักรแก้วก็อันตรธานหายไปพระอำมาตย์ราชบริพารทั้งหลาย ก็ถวายคำแนะนำเรื่องวัตรของพระเจ้าจักรพรรดิ ความผิดพลาดของพระราชองค์ที่ 8 พระราชาสดับแล้ว ก็ทรงจัดการรักษา คัมครองอำมาตย์ราชบริพารตามสมควร แต่พระองค์ไม่พระราชทานทรัพย์แก่ผู้ไม่มีทรัพย์ กล่าวคือพระองค์ ดูแลคัมครองเฉพาะใกล้ชิด ไม่ดูแลประชาชน ที่อยู่ห่างไกล ที่อยู่ได้ปกครอง ดังนั้น ถ้าจะเทียบกับเหตุการณ์ในปัจจุบันก็คือไม่จัดการด้านสังคมสงเคราะห์ให้มีการช่วยเหลือผู้ตกทุกข์ได้ยาก ความยากจนของประชาชนก็เกิดขึ้น เพิ่มจำนวนขึ้นเรื่อยๆ เมื่อความยากจนเพิ่มมากขึ้น เพื่อความอยู่รอดผู้คนก็ลักทรัพย์ของผู้อื่น เมื่อทางการจับได้ก็นำมาถวายให้ทรงจัดการเมื่อทรงไต่สวนได้ความจริง และทราบว่าเป็นเพราะไม่มีอาชีพก็พระราชทานทรัพย์ให้ไปเลี้ยงตนเลี้ยงมารดาบิดาบุตรภรรยาประกอบงานและบำรุงสมณพราหมณ์ต่อมามีคนลักทรัพย์ของผู้อื่นและถูกจับได้อีก ทรงไต่สวนได้ความเป็นจริงอย่างเดิมก็พระราชทานทรัพย์อีกชาวก็ลื้อกันไปว่า ถ้าใครลักทรัพย์ก็จะได้พระราชทานทรัพย์คนก็ปรารถนาจะลักทรัพย์มากขึ้น

ต่อมาจับคนลักทรัพย์ได้อีกแต่คราวนี้ ถ้าทรงจะพระราชาทรงเกรงว่า ถ้าพระราชทานทรัพย์การลักทรัพย์ก็จักเพิ่มขึ้นจึงตรัสสั่งให้มัด โคนศึระชะ พาตระเวนไปตามถนนหนทาง เพื่อหาประจาน นำออกทางประตูพระนครด้านทิศใต้ ประหารชีวิตโดยการตัดศึระชะเหมือนการปราบปรามโดยทอนรากทอนโคนเสียทีเดียว เมื่อผู้คนทั้งหลายได้ทราบข่าวอย่างนั้นแล้วก็พากันสร้างอาวูขึ้นมาและพากันคิดว่าถ้าลักทรัพย์ใครก็จะต้องตัดศึระชะเจ้าทรัพย์บ้าง จึงเกิดการปล้นหมู่บ้านภายในนครและการปล้นการฆ่าชิงทรัพย์ เกิดการแก่งแย่ง สังคมวุ่นวายเสื่อมถอย ผู้คนไม่มีศีลมีธรรม จากการที่ไม่ให้ทรัพย์แก่ผู้ไร้ทรัพย์ ก็มากด้วยด้วยความยากจน มากด้วยการลักทรัพย์ มากด้วยการใช้อาวู มากด้วยการฆ่า มากด้วยการพุดบด อายุผิวพรรณของมนุษย์และสัตว์ทั้งหลายก็เสื่อมลง เกิดอกุศลกรรม ขึ้นในสังคมทำให้อายุของมนุษย์ลดน้อยลง มนุษย์ทั้งหลายสร้างอกุศลกรรม 10 ประการ คือของเลวสมัยนี้กลายเป็นของดีในสมัยเสื่อม ทางแห่งกุศล จะอันตรธาน ทางแห่งอกุศล 10 ประการ จะรุ่งเรืองยิ่ง ไม่มีการทำบุญ กุศล เช่น การไม่ปฏิบัติชอบในมารดาบิดา ในสมณะ ในพราหมณ์ การไม่อ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ในสกุล จะได้รับการบูชาสรรเสริญ ซึ่งตรงกันข้ามกับสมัยปัจจุบันนี้ จะไม่มีคำว่า มารดา, น้ำ, บิดา, ป้า, อา, ภริยาของอาจารย์, ภริยาของครู โลกจะเจือปนกันเหมือนสัตว์ เช่น แพะ ไก่ สุกร จักมีอาชชาติ, พยาบาท, มุ่งร้ายกัน, คิดฆ่ากันอย่างรุนแรง, แม้มีความสัมพันธ์ต่อลูก ลูกความสัมพันธ์ต่อแม่ในเชิงรักใคร่, พ่อมีความสัมพันธ์กับลูกสาว ลูกสาวความสัมพันธ์กับพ่อ แม้แต่พี่ชายความสัมพันธ์กับน้องสาว น้องความสัมพันธ์กับพี่ชายในเชิงรักใคร่เช่นเดียวกัน ไม่จิตคิดละอาย กลายเป็นเรื่องธรรมดา เกิดมิจฉสัญญา

## 4) ความสำคัญว่าด้วยเรื่องการเกิดมิลลัญญ

เมื่อมีความยากจนเพิ่มขึ้นเรื่อย ผู้คนสร้างแต่อกุศลกรรม ทำให้อายุของมนุษย์ สั้นลงเรื่อยๆ เมื่ออายุและผิวพรรณของสัตว์ทั้งหลายก็เสื่อมลงประกอบด้วย มนุษย์มีอายุ 8 หมื่นปี บุตรมีอายุเพียง 4 หมื่นปีและลดลงเรื่อยๆในเมื่อความชั่วเกิดมากขึ้น เช่น การพูดเท็จอย่างจงใจ การพูดส่อเสียดและการพูดเพ้อเจ้อ เมื่ออายุลดลงมาถึง 2,500 มากไปด้วยธรรม 2 อย่าง คือโลภครอบงายอยากได้ของเขา และพยายามปกป้องร้ายผู้อื่น เมื่ออายุลดลงมาถึง 1 พันปีมากไปด้วยมิจฉาทิฐิ ความเห็นผิดจากคลองธรรม เมื่ออายุลดลงมาถึง 500 ปีมากไปด้วยธรรม 3 อย่าง คือ 1. ความกำหนดที่ผิดธรรม (อธมมารค) 2. ความโลภรุนแรง (วิสมโลภ) 3. ธรรมะที่ผิดในที่นี้ อรรถกถาอธิบายว่า ความกำหนดพอใจผิดปกติ เช่น ชายในชายหญิงในหญิง เมื่ออายุลดลงมาถึง 250 ปี มากไปด้วยธรรม คือการไม่ปฏิบัติในมารดา, บิดา, ในสมณะ, ในพราหมณ์, การไม่อ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ในสกุลเมื่อเสื่อมลงอย่างนี้ทั้งอายุและผิวพรรณ มนุษย์มีอายุ 250 ปี บุตรก็มีอายุเพียง 100 ปีเหลืออายุ 10 ปี เกิดมิลลัญญ จักมีสมัยที่บุตรของมนุษย์มีอายุ 10 ปี หญิงสาวอายุ 5 ปีก็มีสามีได้รสเหล่านี้จะอันตรายกันไป คือ เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย รสเค็ม เมล็ดพืช ชื่อกุทสุกะ ภาษาไทยแปลกันว่าข้าวหยาบกับแกล้ จะเป็นโภชนะอันเลิศเสมือนหนึ่งข้าวสุกแห่งข้าวสาละและเนื้อสัตว์เป็นโภชนะอันเลิศในสมัยนี้ ดังที่ได้กล่าวไว้ข้างต้นว่า ของเลวสมัยนี้กลายเป็นของดีในสมัยที่เสื่อมลง กุสลกัมมบถ หรือทางแห่งกุศล 10 ประการจะอันตราย อกุสลกัมมบถ ทางแห่งอกุศล 10 ประการจะรุ่งเรือง (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: 11/103-106/73-78)

## 5) ความสำคัญว่าด้วยเรื่องการปฏิบัติของพระอริยมะตไตรย

หลังจากที่พระพุทธองค์ ทรงตรัสเรื่องการเกิดมิลลัญญ แล้ว ทรงตรัสเรื่องการปฏิบัติขึ้น หรือกำเนิด พระสัมมาสัมพุทธเจ้าองค์ต่อไปว่า “ภิกษุทั้งหลาย ในคราวที่มนุษย์มีอายุ 8 หมื่นปี นั้น จักมีพระผู้มีพระภาคเจ้าผู้ทรงพระนามว่า พระเมตไตรย เกิดขึ้นในโลกพระเมตไตรยนั้นเป็นพระอรหันต์ผู้ไม่มีกิเลส เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ตรัสรู้ธรรมพิเศษด้วยพระองค์เอง เป็นผู้สมบูรณ์ด้วยความรู้และความประพฤติ เป็นผู้ทรงดำเนินดีในเหตุการณ์ทั้งปวง เป็นผู้ทรงล่วงรู้ซึ่งโลกแจ่มแจ้ง เป็นผู้ทรงฝึกฝนบุคคลที่ควรฝึกฝนได้เป็นอย่างดี ไม่มีใครเทียมถึง เป็นครูของเทพตามนุษย์ทั้งหลาย เป็นผู้ปลูกเทพตามนุษย์ทั้งหลายให้ตื่นจากความหลับ คือ กิเลส เป็นผู้แจกความรู้พิเศษให้แก่เทพตามนุษย์ทั้งหลาย “ภิกษุทั้งหลาย เราตถาคตซึ่งเกิดขึ้นในโลกในเวลานี้ เป็นฉันทิ พระเมตไตรยก็เป็นฉันทิ นั้น คือ เราตถาคต ซึ่งเกิดขึ้นในโลกในเวลานี้ เป็นฉันทิ พระเมตไตรยก็เป็นฉันทิ นั้น คือ เราตถาคตในบัดนี้ ก็เป็นพระอรหันต์ผู้ไม่มีกิเลส เป็นผู้ตรัสรู้ธรรมพิเศษด้วยตนเองเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยความรู้และความประพฤติ เป็นผู้ดำเนินดีในเหตุการณ์ทั้งปวงเป็นผู้ล่วงรู้โลกแจ่มแจ้ง เป็นผู้ฝึกฝนบุคคลที่ควรฝึกฝนได้เป็นอย่างดี ไม่มีใครเทียม เป็นครูของเทพตามนุษย์ทั้งหลาย เป็นผู้ทำเทพตามนุษย์ทั้งหลายให้ตื่นจากกิเลส เป็นผู้แจกความรู้พิเศษให้แก่เทพตามนุษย์ทั้งหลายฉันทิ พระเมตไตรยก็เป็นฉันทิ นั้น (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: 11/107-108/78-79)

หมายความว่า หลังเกิดยุคมิลลัญญ พระเมตไตรยนั้นจะทรงอุบัติขึ้นในคราวที่ชีวิตมนุษย์กลับเจริญขึ้นมาได้อีก 8 หมื่นปี พระองค์ทรงรู้แจ่มแจ้งซึ่งมนุษย์โลกทั้งหลาย ทั้งเทวโลก ทั้งมารโลก และพรหมโลกทั้งหมดทั้งสิ้นด้วยพระองค์เอง แล้วก็จะปรากฏแก่ผู้คนสรรพสัตว์ได้เห็น พระเมตไตรยนั้น จะทรงแสดงธรรมมีคุณอันดีอันวิเศษในเบื้องต้นในท่ามกลางและในที่สุด พร้อมทั้งอรรถพยานุชณะ จะประกอบพรหมจรรย์อันบริสุทธิ์ บริบูรณ์สิ้นเชิง จะทรงปกครองพระภิกษุสงฆ์หลายพันเหมือนพระพุทธองค์ สรุปความว่า พระพุทธองค์ทรงกระทำเช่นใด พระศรีอริยมะตไตรย ที่อุบัติขึ้นก็กระทำเช่นนั้น

บทสรุปความสำคัญในจักรวาลวิธานในความสำคัญของหลักคำสอนเรื่องนี้พระพุทธองค์ทรงตรัสสอนภิกษุและชาวเมืองมาตุลาทั้งหลายที่เข้าเฝ้ารับฟังธรรมจากพระพุทธองค์ นั้นมีนัยยะแห่งการแสดงธรรมในบริบท 3 ประการคือ 1 บริบทในปัจจุบัน คือการประพฤติปฏิบัติ สติปัญญา 4 ในการดำรงตน เพื่อพ้นจากกิเลส ให้มีเกาะเป็นเครื่องป้องกันตัว ให้เกิดความเจริญองกามชีวิต 2 ในบริบทของอดีต คือทรงกล่าวถึง เรื่องราว รัตนะ7

ประการของพระเจ้าจักรพรรดิ หรือการปฏิบัติวัตรของพระเจ้าจักรพรรดิ ที่มีมาในอดีตและ ผลจากการปกครอง และการไม่ประพฤติธรรมตามวิถีแห่งพระเจ้าจักรพรรดิ 3 ในบริบทของอนาคตที่จะเกิดขึ้น คือ ทรงตรัสถึงการเกิด ยุค มิคสัญญีมนุษย์ทำร้ายกันเองจากความเสื่อมศีลธรรมทำให้มนุษย์มีอายุสั้นลง แล้วกลับเจริญขึ้นมาใหม่ มนุษย์มีอายุเพิ่มขึ้น จนถึงการอุบัติขึ้นของพระศรีอริยเมตไตรย คือพระพุทธเจ้าองค์ต่อไปในอนาคตนั่นเอง

จากข้อความในพระสูตรจะเห็นว่าคำทั้งสามคือมหาสมมติกษัตริย์และราชานั้นเป็นชื่อของผู้ปกครองสังคม ในยุคนั้นมีหน้าที่จัดสรรผลประโยชน์แก่ประชาชนด้วยความยุติธรรมเพื่อสร้างความสงบสุขให้กับประชาชนเราจะเห็นว่าวัตถุประสงค์ของระบบปกครองได้ถูกรักษาสืบทอดเจตนารมณ์มาตลอดตั้งแต่ยุคเริ่มแรกจนกระทั่งถึงยุคปัจจุบัน อย่างไรก็ตามจะเห็นได้ว่ากษัตริย์เกิดขึ้นครั้งแรกเมื่อมีคนละเมิดสิทธิผู้อื่นและกระทำการทุจริตในเรื่องต่างๆอาทิลักสิ่งที่ไม่ให้การเคารพการพูดเท็จการถือท้าวทวงมากขึ้นจึงเกิดมีการแต่งตั้งผู้ทำหน้าที่ว่ากล่าว ตีเตือนขับไล่ลงโทษได้โดยชอบธรรมการเป็นกษัตริย์นั้นเป็นโดยธรรมคือทำหน้าที่เป็นที่พึงใจของประชาชน จึงเรียกว่า ราชามิใช่เป็นโดยวาระอย่างที่เราพราหมณ์เข้าใจถ้าประพฤติธรรมคือกายทุจริตวจีทุจริตและมโนทุจริตเป็นมิฉะทิฐิหลังจากตายก็ไป เกิดในอบายทุกดิวินิบาตตรรกเหมือนกันถ้าประพฤติธรรม คือกายสุจริตวจีสุจริตและมโนสุจริตเป็นสัมมาทิฐิหลังจากตายก็ไปเกิดในสุคติโลกสวรรค์เหมือนกัน พระราชาเมื่อปฏิบัติธรรมเคร่งครัดอุกฤตยิ่งขึ้น ย่อมได้รับขนานนามเป็นมหาราชา มหาราชาธิราช หรือพระมหาจักรพรรดิในที่สุด ซึ่งพระพุทธองค์ทรงจัดไว้ใน “อุปารหุคค 4 “อุปารหุคค หมายถึง ผู้มีคุณวิเศษ คู่ควรแก่การสร้างสถาปนาไว้ให้มหาชน เคารพบูชาและรำลึกถึง ซึ่งการเคารพบูชาและการรำลึกถึงนั้น จัดว่าเป็นการปฏิบัติดี เป็นความดีที่มีผลยิ่ง แก่ตัวผู้เคารพบูชาและรำลึกถึง อุปารหุคคทั้ง 4 รูปแบบนี้ได้แก่ (1) พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า (2) พระปัจเจกพุทธเจ้า (3) พระอรหันตสาวกของพระพุทธเจ้า และ (4) พระเจ้าจักรพรรดิ (พรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), 2551)

ดังนั้น พอสรุปได้ว่า พระเจ้าจักรพรรดิ คือ มนุษย์ผู้มีบุญ เพราะได้ทำบุญมาดีแล้วแต่ชาติก่อน ด้วยการให้ทาน รักษาศีล 5 และศีล 8 หรือได้บำรุงบำเรอพระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า พระอรหันต์ พระภิกษุสงฆ์ ได้บำรุงพระพุทธศาสนา ได้ประกาศเผยแผ่พระพุทธศาสนา หรือได้ทำประโยชน์แก่สาธารณะชนด้วยกำลังศรัทธาที่แรงกล้า พระเจ้าจักรพรรดิ เป็นพระราชาโดยธรรมะ ไม่ต้องแย่งชิงอำนาจจากใครด้วยอุบายหรือการทำสงคราม ทรงชนะแล้ว มีอาณาจักรที่มั่นคง ทรงมีพระราชอำนาจสิทธิ์ขาดในโลกแต่ผู้เดียว ทรงมีพระปัญญาอันประเสริฐฉลาดรอบรู้ในสรรพวิชาการ ทรงบำรุงพัฒนบ้านเมืองจนเจริญสูงสุด พระองค์มีแก้ว 7 ประการ มีพระราชบุตรมากกว่าพันล้านกล้าหาญ มีรูปทรงสมเป็นวีระกษัตริย์ สามารถย้ายกองกำลังของข้าศึกได้ไม่ยาก ด้วยอำนาจบุญฤทธิ์ของพระองค์ และอานุภาพแห่งแก้ว 7 ประการ ทำให้พระองค์ทรงบริหารและปกครองราษฎรโดยไม่ต้องใช้ศาสตรา ไม่ต้องใช้อาวุธหรือเครื่องมือประหัตประหารใดๆ ไม่ต้องลงโทษ ไม่ต้องลงอาชญา

หลังจากที่พระพุทธเจ้า ได้ตรัสสอนธรรมแก่ภิกษุทั้งหลาย ในเรื่องการปฏิบัติที่ต้องยึดตนเองเป็นที่ตั้ง ทำตัวเองให้เป็น ประทีปแก่ตัวเอง อย่าพึ่งยึดถือ พึ่งพาสิ่งอื่น ก่อนตนเอง ทรงสอนเรื่องการพิจารณาตัวเองด้วยแนวสติปัฏฐาน 4 แล้ว ทรงยกเรื่องราวของพระเจ้าจักรพรรดิพระนามว่า ทัพพนemi มาเล่าให้ภิกษุทั้งหลายฟัง ซึ่งพระเจ้าจักรพรรดิพระองค์นี้ ทรงครองแผ่นดินโดยธรรม มีพระราชอาณาเขตกว้างขวาง พระพุทธองค์ทรงตรัสว่า ในอดีตมีพระราชาที่ทรงธรรมมีอำนาจบารมีที่กว้างขวาง จึงได้ชื่อว่าเป็นพระเจ้าจักรพรรดิพระนามว่า ทัพพนemi ทรงเป็นพระมหากษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่โดยเฉพาะอย่างยิ่ง พระองค์ทรงคุณลักษณะหรือเครื่องหมายของความเป็นจักรพรรดิที่สำคัญ 4 ประการ

### อำนาจของพระเจ้าจักรพรรดิในจกักวัตติสูตร

คำว่าอำนาจในพระพุทธศาสนา ที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ในพระไตรปิฎกส่วนใหญ่พระองค์ ทรงตรัสสอนในเรื่องของตัวบุคคล กล่าวคือ อำนาจที่เป็นอิทธิพลในจิตใจของบุคคล คือ อำนาจกิเลส อำนาจแห่งกิเลส ตัณหา เช่น

อำนาจแห่งความรักอำนาจความเสนาหา อำนาจแห่งทิลี เป็นต้น (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: 30/116/258)

ในส่วนของจกัถวติสูตร พระพุทธเจ้าทรงตรัสในเรื่องนี้ ที่กล่าวถึงเรื่องอำนาจการปกครองของพระเจ้าจักรพรรดิ ซึ่งพระองค์จะกล่าวถึงการแผ่บารมี ถ้าศึกษาวิเคราะห์ การแผ่บารมีของพระเจ้าจักรพรรดิ ก็หมายถึง การขยายอำนาจการปกครองไปสู่ แวันแคว้นต่างๆ ซึ่งอำนาจของพระเจ้าจักรพรรดิ การได้มาซึ่งอำนาจ การขยายอำนาจ และการรักษาไว้ซึ่งอำนาจนั้น มิใช่เพื่อความยิ่งใหญ่ในศราตราวุธที่ครบครัน หรือกองทัพอันใหญ่ แต่เป็นเพราะอำนาจตัวผู้ปกครองหรือพระเจ้าจักรพรรดิเองที่มีอำนาจด้วยธรรมราชาที่เป็นอำนาจเอาชนะศัตรูได้ทั่วสารทิศ

ดังนั้น ตามความหมายของอำนาจที่ยกมา จะเห็นได้ว่าสิ่งที่ก่อให้เกิดอำนาจขึ้นมานั้นมีหลายประการ ในจกัถวติสูตร สรุปลักษณะอำนาจคือการครองใจคน อำนาจคือธรรม อำนาจคือธรรม ที่มีส่วนสำคัญในการสร้างเสริมให้ผู้พระราชหรือผู้มีอำนาจเป็นผู้ปกครองที่ใช้พระคุณมากกว่าพระเดช คือเป็นผู้ปกครองที่ใช้คุณธรรมมากกว่าที่จะใช้อำนาจ การปกครองโดยธรรมหรือการใช้อำนาจโดยธรรมจะเกิดขึ้นได้นั้น จะต้องอาศัยผู้ปกครองหรือผู้มีอำนาจที่มีคุณธรรมประจำตัว เพราะคำว่า “ธรรม” เป็นนามธรรมจะยังประโยชน์ให้เกิดขึ้นได้ ก็จะต้องอาศัยผู้ปฏิบัติที่มีจิตใจและเจตนาที่จะปกครองหรือใช้อำนาจให้เป็นธรรม โดยทั่วถึง นั่นเอง

### 1. ที่มาของอำนาจของพระเจ้าจักรพรรดิ

จากการศึกษา ในจกัถวติสูตร สามารถวิเคราะห์ ที่มาของอำนาจ ของพระเจ้าจักรพรรดิได้ว่า พระเจ้าจักรพรรดินั้นพระองค์ได้มาซึ่งอำนาจ อย่างไร ก่อนอื่นต้องเข้าใจก่อนว่า คำว่าอำนาจของพระเจ้าจักรพรรดินั้น ควบคู่กับคำบารมี เพราะว่า คำว่าบารมีนั้นหมายถึง บุญที่สั่งสมมาในชาติอดีต การที่บุคคลมีบารมีเต็มเปี่ยมจึงก่อให้เกิดพลัง หรือ อำนาจตามมา ตามความหมายในคัมภีร์จริยาปิฎก คัมภีร์มีขนิมิตนิกาย เป็นส่วนที่เก่าแก่และสำคัญของพระสูตรต้นตอปิฎก และมีหลาย พระสูตรที่กล่าวถึงความหมายของ บารมี ยกตัวอย่างในสคารวสูตร เท่านั้นที่ชี้คำว่าบารมี ในความหมายว่าเป็นเลิศ ถึงที่สุดในพระพุทธศาสนา ใน สคารวสูตร หรือ สังคารวสูตร ใน มัชฌิมปิณฑสกร์ กล่าวอธิบายว่า “บารมี” คือความเป็นเลิศ เป็นที่สุดแห่งอภิญญาในทิวฏฐธรรมดังที่พระพุทธองค์ ทรงตรัสกับภราทวาชะว่าภราทวาชะ เราย่อมกล่าวความต่างกัน(แยกประเภท)ของสมณพราหมณ์ทั้งหลาย ผู้บรรลุความเป็นเลิศ (บารมี) อันเป็นที่สุดแห่งอภิญญาในทิวฏฐธรรมแล้วย่อมปฏิญาณ คือ ยอมรับซึ่งอาทิพรหมจรรย์ บางพวกเป็นผู้ฟัง ตามกันมา เหมือนพราหมณ์ทั้งหลายผู้ทรงไตรวิชา สมณพราหมณ์พวกหนึ่ง เป็นผู้บรรลุความเป็นเลิศอันเป็นที่สุดแห่งอภิญญาในทิวฏฐธรรมแล้ว รู้เฉพาะซึ่งอาทิพรหมจรรย์ เพราะสักว่าศรัทธาเหมือนพวกนักตรีกตรอง นักใคร่ครวญสมณพราหมณ์ทั้งหลายพวกหนึ่ง เป็นผู้บรรลุความเป็นเลิศอันเป็นที่สุดแห่งอภิญญาในทิวฏฐธรรมแล้ว ด้วยการรู้ยั้งแล้วซึ่งธรรมด้วยตนเองนั้น ในธรรมทั้งหลายอันไม่ได้ฟังกันมาก่อน ย่อมรู้เฉพาะซึ่งอาทิพราหมณ์ เราย่อมเป็นผู้หนึ่ง แสดงให้เห็นว่าสมณพราหมณ์ทุกคนล้วนบรรลุความเป็นเลิศตามลัทธิของตน ให้คำว่า “ทิวฏฐธรรมมาภิญญาโอสถ ปรามิปปตตะ” ผู้ถึงแล้วซึ่งความเป็นเลิศ คือถึงความเป็นที่สุดแห่งอภิญญา ในปัจจุบัน (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: 5/505/201.)

### 2. อำนาจในชาติอดีตในรูปของพระโพธิสัตว์

พระเจ้าจักรพรรดิที่อุบัติขึ้นนั้น พระองค์สร้างอำนาจ โดยเฉพาะมาในชาติอดีต ของการบำเพ็ญบารมี ในรูปของพระโพธิสัตว์ เพราะความยิ่งใหญ่ของมนุษย์ตามตำนานของชาวพุทธโบราณ มีทั้งหมด 4 รูปแบบด้วยกัน เรียกว่า ภูปารหบุคคล (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: 63/487/159) หมายถึง ผู้มีคุณวิเศษ คู่ควรแก่การสร้างสถูปไว้ให้มหาชนเคารพบูชาและรำลึกถึง ซึ่งการเคารพบูชาและการรำลึกถึงนั้น จัดว่าเป็นการปฏิบัติดี เป็นความดีที่มีผลยัง แก่ตัวผู้เคารพบูชาและรำลึกถึง ภูปารหบุคคลทั้ง 4 รูปแบบนี้ได้แก่ (1) พระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า (2) พระปัจเจกพุทธเจ้า (3) พระอรหันตสาวกของพระพุทธเจ้าและ (4) พระเจ้าจักรพรรดิ (พรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2551) เช่นการบำเพ็ญลักษณะบารมี 10 ประการพระโพธิสัตว์ แต่ละบารมีมุ่งไปในการเป็น

เครื่องช่วยทำให้ผู้ปฏิบัติสามารถบรรลุพระสัมมาสัมโพธิญาณ เพื่อประโยชน์ของสังคม บารมีทั้งหลายมีลักษณะร่วมกัน คือการช่วยเหลืออนุเคราะห์ผู้อื่น มีรส คือ การกระทำความช่วยเหลือ (อุปัการะ) ผู้อื่นหรือรสคือความไม่หวั่นไหว สภาพที่ปรากฏ คือ การมุ่งความช่วยเหลือผู้อื่นหรือสภาพที่ปรากฏ คือความเป็นพระพุทธรเจ้า และมีพื้นฐานในขุททกนิกายได้กล่าวถึงการบำเพ็ญบารมี 10 ประการ (พรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต), 2531) ที่ยกมานี้ ผู้เขียนพึงให้เห็นว่าการเกิดเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ มิใช่จะเกิดมาได้โดยง่าย ต้องอาศัยบุญบารมี ที่สั่งสมเอาไว้ในภพชาติต่างๆที่เวียนว่ายตายเกิดอยู่ จึงให้เกิดเป็นพลังอำนาจ ในการเกิดเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ด้วยบุญญาธิการ ในชาติ ในการบำเพ็ญเพียรดุจพระโพธิสัตว์ จากหลักฐานทางพระไตรปิฎก ได้กล่าวไว้ว่า พระเจ้าจักรพรรดิ คือ พระโพธิสัตว์ มาบำเพ็ญเพียรสร้างสมบารมี นั้นเอง

### 3. อำนาจทางการแผ่บารมีโดยธรรม

นอกจากนี้พระเจ้าจักรพรรดิ ก็สร้างพระองค์เป็นมหาอำนาจทางด้านกำลังทหารขยายพระราชอาณาเขตกว้างใหญ่ไพศาลโดยมีมหาสมุทรทั้งสี่เป็นขอบเขตแล้ว พระองค์ยังเป็นธรรมราชาคือปกครองโดยธรรม หรือพระองค์ทรงมีธรรมเป็นพลังอำนาจที่แผ่ไพศาลใหญ่โตทั้งหลายเข้ามาสวามิภักดิ์อยู่ภายใต้การปกครองของพระองค์ (พระครูโสภณปริยัติสุธี, 2552) โดยเรียกการปกครองของพระองค์ว่าจักรวรรดิ อันเป็นระบอบการปกครอง พระเจ้าจักรพรรดิ ทรงสร้างฐานอำนาจกำลังพลขยายอาณาเขตการปกครอง ด้วยอำนาจและมีธรรม ดังที่พระพุทธองค์ได้ตรัสไว้ในเรื่องการบำเพ็ญตนของพระองค์ ในการเกิดเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ในอังคุตตรนิกาย สัตตก-อฏฐก-นวกนิบาต ว่า ภิกษุทั้งหลายได้ยินว่า เมื่อโลกถึงความพินาศ [ถูกไฟไหม้] เราเข้าถึง พรหมโลกชั้นอาภัสสระเมื่อโลกยังไม่ถึงความพินาศ เราย่อมเข้าถึงวิมานพรหมอันว่างเปล่าได้ยินว่า ในวิมานพรหมนั้น เราเป็นพรหม เป็นใหญ่ใครๆครอบงำไม่ได้ มีความเห็นแน่นอน มีอำนาจเต็ม เป็นท้าวสักกะผู้เป็นใหญ่แห่งทวยเทพ 36 ครั้ง เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ตั้งอยู่ในธรรม เป็นธรรมราชามีสมุทรทั้ง 4 เป็นขอบเขต ผู้ชนะสงคราม มีชนบทถึงความสถาพรตั้งมั่นประกอบด้วยรัตนะ 7 ประการ รัตนะ 7 ประการของเรานั้นคือ จักรแก้วข้างแก้ว ม้าแก้ว แก้วมณี นางแก้ว คุหลบดีแก้ว ขุนพลแก้วเป็นที่ 7 อนึ่งเราเคยมีบุตรมากกว่าพันคน ล้วนแต่เป็นคนกล้าหาญชาญชัย ย่ำยีข้าศึกได้ เราครอบครองปฐพีมณฑลนี้ อันมีมหาสมุทรเป็นขอบเขต โดยธรรม ไม่ต้องใช้อำญาไม่ต้องใช้ศาสตรา (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: 23/59/75)

หมายความว่า พระพุทธองค์ ทรงได้บำเพ็ญสั่งสมบุญบารมี ไว้หลายภพหลายชาติ ด้วยบุญฤทธิ์ หรือบุญญาธิการสั่งสมเมื่อโลกถึงคราวใกล้จะสูญสลายของโลกนี้ พระทรงเสวยภพชาติในชั้นอาภัสสระพรหมเป็นท้าวมหาพรหม มีอำนาจมากมายเต็มเปี่ยม เกิดเป็นท้าวสักกะผู้เป็นใหญ่กว่าเทวดา ทั้งปวง และเกิดเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ผู้มีธรรม มีอำนาจปกครองเป็นธรรมราชา แผ่บารมีด้วยบุญฤทธิ์ โดยธรรม ขยายอำนาจการปกครองมีสมุทรทั้ง 4 เป็นขอบเขต เป็นผู้ชนะสงครามโดยไม่ใช้อาวุธประชาชนที่อยู่ห่างไกลให้ความเคารพ อย่างทั่วถึงและมั่นคง

### 4. การใช้อำนาจโดยธรรมของพระเจ้าจักรพรรดิ

การสืบราชสมบัติ เป็นพระเจ้าจักรพรรดินอกจากการรักษาความเป็นพระเจ้าพรดิโดยการรักษาศีลอุโบสถ ในทุกวันพระ15 คำเป็นประจำแล้ว อำนาจปกครองของพระเจ้าจักรพรรดิ หรือการดำรงพระองค์ในปกครองแคว้นกว้างใหญ่ให้เกิดสันติสุขแล้วนั้นพระเจ้าจักรพรรดิต้องปกครองโดยอาศัยหลักธรรมในการปกครอง หรือการแผ่บารมี โดยอาศัยธรรมจะเห็นได้ว่าการใช้อำนาจพร้อมกับการสร้างบารมี มีความสัมพันธ์ต่อการเมืองการปกครอง ซึ่งถือว่าเป็นเรื่องอำนาจ หรือฐานอำนาจ นักปกครองบางคน ไม่ได้รับการแต่งตั้ง หรือเลือกให้ดำรงตำแหน่งที่สำคัญ ด้วยเหตุผลทางบารมี หรือบารมีไม่ถึงนั่นเอง (สัญญา สัญญา, 2543) ดังนั้นการใช้อำนาจบารมีของพระเจ้าจักรพรรดิ จำเป็นแผ่บารมี โดยใช้หลักธรรม เพราะว่าการชนะอันที่ยิ่งใหญ่ไม่ใช่ด้วยกำลังอาวุธและกองกำลังทหารที่เข้มแข็งแต่เป็นการใช้ธรรมเข้าต่อสู้ หรือการใช้คุณธรรมความดีเข้าไปเอาชนะจิตใจของผู้ปกครองอื่นๆ เป็นการชนะอย่างเด็ดขาด ผู้แพ้ก็ไม่กลับมาต่อสู้เพื่อเข้าแย่งอำนาจกลับคืนไปอีก ซึ่งในพระสูตรได้

ระบุเอาไว้ว่า “จักรแก้วอันประเสริฐจงหมุนไป จงได้รับชัยชนะอันยิ่งใหญ่ ทนได้นั้นจักรแก้วหมุนไปทางทิศตะวันออกทำวเธอพร้อมด้วยจตุรงคินีเสนา (กองทัพ) ได้เสด็จตามไปเสด็จเข้าพักแรมพร้อมด้วยจตุรงคินีเสนาในประเทศที่จักรแก้วอันเป็นทิพย์หยุดอยู่พระราชาทรงหลายที่เป็นปฏิปักษ์ในทิศตะวันออก(ทิศอื่น ๆ ตามลำดับ) พวกกันเสด็จมาเฝ้าแล้วกราบทูลอย่างนี้ว่าขอเดชมหาราชเจ้าพระองค์โปรดเสด็จมาเถิด ขอรับเสด็จพระองค์ ราชสมบัติของหม่อมฉันเป็นของพระองค์ โปรดประทานพระราโชวาทเถิดพระเจ้าข้า (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539: 11/ 85 / 63-64)

ลักษณะการปกครองแบบนี้ จึงมีจุดเด่นอยู่ที่การถือหลักธรรมเป็นอุดมการณ์แก่การปกครอง รวมทั้งการใช้ความถูกต้องในการปฏิบัติตนกับคนผู้ใต้ปกครองและบริหารงานตามความเหมาะสมแห่งฐานะ หรือสถานะของแต่ละบุคคลในสังคม ซึ่งจะก่อให้เกิดผาสุกแก่ประชาชนผู้ได้ปกครองความเกรงขามต่ออำนาจบุญญาธิการ โดยธรรมของผู้ปกครอง (พระครูโสภณปริยัติสุธี, 2552)

## บทสรุป

คำสอนในจักรกัสดิสูตรนี้ เป็นสูตรที่ว่าด้วยพระเจ้าจักรพรรดิ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าพระพุทธองค์ทรงได้ตรัสเห็นว่าการใช้อำนาจการปกครองของพระเจ้าจักรพรรดิ ในการปกครองประชาราษฎร์หรือผู้อยู่ใต้การปกครองนั้น ควรยึดถือตามแบบของบรรพบุรุษที่สืบทอดกันมา การที่จะใช้เพียงอำนาจที่ได้รับมาโดยชอบธรรมโดยการเป็นพระราชอาอย่างเดียวนั้น หมายถึงการใช้อำนาจโดยการปราศจากคุณธรรม ขาดการประพฤติดุธรรม สังคมจะมีธรรมแล้ว การดำรงไว้ซึ่งการพระเจ้าจักรพรรดิก็สูญสลายในที่สุด การใช้อำนาจนั้น ไม่ควรที่จะใช้เพียงเพื่อเกิดความเรียบร้อยในสังคมเท่านั้น การใช้การใช้อำนาจที่มีอยู่โดยการสงเคราะห์เอื้อเฟื้อทำนุบำรุงประชาชนไม่ให้เกิดความแร้งแค้น เรื่องการดำรงชีพ การเลี้ยงชีพ เป็นเรื่องหลักที่ผู้ปกครองที่มีอำนาจล้นฟ้าอย่างพระเจ้าจักรพรรดิจะต้องจัดการให้เหมาะสม หากพระเจ้าจักรพรรดิใช้แต่อำนาจอย่างเดียวไม่ใช่คุณธรรมประกอบในการปกครองบ้านเมืองแล้วศีลธรรมซึ่งเป็นหลักสำคัญแห่งชีวิตของมนุษย์ก็พลอยเสื่อมสลายไปด้วย หมายความว่า เรื่องของ การดำรงชีพพื้นฐานไม่ใช่จุดหมายที่สูงสุดของชีวิตก็จริงศีลธรรม การประพฤติดุเป็นจุดหมาย แต่ถ้าขาดการดำรงชีพพื้นฐานที่ดีแล้ว การใช้อำนาจก็พาคนไปถึงจุดหมายสำคัญของชีวิตมีความผาสุกไม่ได้ ความเสื่อมสลาย หรือความดำรงอยู่ของพระเจ้าจักรพรรดิ นั้นขึ้นอยู่กับการใช้อำนาจและด้วยคุณธรรมในการปกครองประชาราษฎร์ด้วยให้สมดุลกันระหว่าง อำนาจ กับคุณธรรม

## เอกสารอ้างอิง

- ปรีชา ช่างขวัญยืน. (2538). ความคิดทางการเมืองในพระไตรปิฎก กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.  
พระครูโสภณปริยัติสุธี. (2552). รัฐศาสตร์ในพระไตรปิฎก. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย.  
พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2551). พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์. (พิมพ์ครั้งที่ 12). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.  
\_\_\_\_\_. (2554). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. (พิมพ์ครั้งที่ 20). กรุงเทพฯ: สหธรรมิก.  
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.  
สัญญา สัญญาวิวัฒน์. (2542). สังคมวิทยาการเมือง. กรุงเทพฯ: สุขภาพใจ.